

Arjen Mulder. *De vrouw voor wie Cesare Pavese zelfmoord pleegde*. Balans

Wie is Constance Dowling? U weet het vast niet. Ik ook niet – totdat ik *De vrouw voor wie Cesare Pavese zelfmoord pleegde* las, het nieuwe boek van essayist Arjen Mulder, dat tot in de titel toe het antwoord geeft. Pavese-kenners is nu uiteraard een licht opgegaan. Constance Dowling is de geliefde ('C.') van wie sprake is op de laatste bladzijden van Pavese's dagboek *Leven als ambacht*. Aan haar had hij zijn laatste roman *De maan en het vuur* opgedragen, over haar gaat de beroemde gedichtenreeks *De dood zal komen en jouw ogen hebben*.

In *De wrede god*, de klassieke studie over de literaire zelfmoord van A. Alvarez, lezen we: 'Pavese pleegde zelfmoord toen hij op het toppunt stond van zijn creatieve vermogens en zijn succes, en gebruikte als excuus een ongelukkige liefdesgeschiedenis met een onbeduidende Amerikaanse actrice die hij nog maar kort kende. Toen zij van zijn dood hoorde, was haar enige commentaar: "Ik wist niet dat hij zo beroemd was"'.

Als we Arjen Mulder mogen geloven, is bijna alles wat hier staat onjuist. Constance ('Connie') Dowling wist best dat Pavese een beroemde schrijver was, ze had meegespeeld in Italiaanse films en contact gehad met allerlei Italiaanse schrijvers. Ze was ook niet 'onbeduidend', misschien wel als actrice (zelden bracht ze het verder dan B-films) maar zeker niet als vrouw en als mens. En of Pavese werkelijk op het 'toppunt' van zijn creatieve vermogens stond, waagt Mulder eveneens te betwijfelen; volgens hem was Pavese juist uitgeschreven, zijn werk zou – althans in eigen ogen – zijn voltooiing hebben bereikt.

Wat wèl klopt is dat Pavese op het toppunt van zijn 'succes' stond, want kort vóór zijn zelfmoord (op 26 augustus 1950) kreeg hij de prestigieuze Stregaprijs, en ook in Mulders ogen zijn Constance Dowling en Pavese's liefde voor haar niet het ware motief van de zelfmoord geweest.

Om dat motief te achterhalen stort Mulder zich in een uitvoerige analyse van Pavese's werk. Hij blijkt al van jongs af aan een fan en dat komt zijn aanstekelijke beschouwingen zeer ten goede. Met enthousiasmerend elan worden we onderhouden over de 'mythische' kwaliteit van Pavese's schrijven: zijn geloof dat er 'een rijkere werkelijkheid achter de bestaande' moest schuilen. In zijn romans bouwde hij zo'n rijkere, mythische werkelijkheid op aan de hand van de landschappen van zijn jeugd, die steeds een geheimzinnige geladenheid krijgen en de hoofdpersonen als een bezielde wereld omringen.

Tegelijkertijd blijkt er ook een minder verkwikkelijke kant aan Pavese's mythomanie te zitten, en daarvan is Constance Dowling in zekere zin het slachtoffer geworden. Mulder, die een beetje verliefd op haar lijkt te zijn geworden, neemt Constance in bescherming tegen Pavese, die niet alleen de landschappen van zijn jeugd maar zijn hele leven had gemythologiseerd, en wel zo dat zijn zelfmoord de onontkoombare uitkomst ervan werd. De Amerikaanse filmster (ook Amerika behoorde tot de privé-mythologie van Pavese, een groot kenner van de Amerikaanse literatuur) op wie hij in 1950 verliefd was geworden, had hij gebruikt als literaire figuur binnen de roman van zijn leven om de laatste reserves jegens de

zelfmoord weg te nemen, terwijl zij (zeker na de publicatie van het dagboek) de schuld min of meer kreeg toegeschoven.

Mulder pleit haar vrij – overigens óók om de romans van Pavese, waarin de levensbevestigende mythologie hem zo dierbaar is, te redden van de fatale associatie met het in zijn ogen pathetische dagboek, waaruit Pavese te voorschijn zou komen als een ‘pubertje’. Juist op dit dagboek is de Pavese-cultus gebaseerd, ‘deze eredienst voor intellectuele sensatiezoekers en doodsg geile angsthazen’, schrijft Mulder vol verachting, en daardoor wordt het zicht op het ware mythische belang van Pavese’s oeuvre belemmerd.

Dat was mede de schuld van Pavese zelf, die op de laatste bladzijde van *Leven als ambacht* dat hele oeuvre in twijfel zou hebben getrokken, door te zeggen dat het ‘vlees’, ‘bloed’ en ‘leven’ ontbeert. Maar zoals ik het lees slaat de ‘grootste triomf’ waarover Pavese dit allemaal zegt, niet zozeer op zijn oeuvre als wel op zijn liefde voor Constance, waarop de negatieve kwalificaties beter van toepassing zijn. Dus van een ‘zelfmoord op zijn oeuvre’ lijkt me geen sprake.

Dat Mulder hecht aan het belang van de mythe, zal intussen duidelijk zijn geworden. De mythe, stelt hij, is niet gedoemd om te wijken voor wetenschap en techniek; het gaat om verschillende ‘manieren om de wereld begrijpelijk te maken’, die heel goed naast elkaar kunnen voortbestaan. Over wetenschap en techniek schrijft Mulder uitvoerig in de tweede helft van zijn boek. Maar waar is Constance Dowling gebleven, zal men zich afvragen.

Tot nu toe ging het vooral over Pavese, alsof de man belangrijker was dan het meisje, terwijl de titel toch beloofde dat zij de hoofdpersoon zou worden. Het probleem is dat alle kennis over Constance afkomstig is van wat haar ‘mannen’ (en haar beste vriendin Shelley Winters) over haar hebben geschreven, en Mulder beperkt zich tot wat er in boeken, op internet en op video’s kan worden gevonden. Van Constance zelf is niet veel meer overgeleverd dan een enkel nietszeggend briefje, foto’s en een paar films. Dat is wél voldoende om te weten wat voor een mooie, aantrekkelijke vrouw zij moet zijn geweest. En ook nog zeer levenslustig in bed, getuige de indiscrete confidenties van haar eerste minnaar Elia Kazan in diens autobiografie. Mulders ogenschijnlijke verliefdheid als haar, om zo te zeggen, *postume* minnaar komt niet uit de lucht vallen.

Na de zo fataal verlopen affaire met Pavese en na een laatste poging om in Hollywood als ‘ster’ door te breken trouwde Constance in 1953 met Ivan Tors, een producent van sciencefiction- en natuurfilms, de man, zoals Mulder het uitdrukt, ‘die de wereld Flipper schonk’, zowel de film uit 1962 als de televisieserie. Tors, in tegenstelling tot Pavese geen ‘pubertje’ maar iemand met verantwoordelijkheidsgevoel en het vermogen om op een volwassen manier lief te hebben, wordt door Mulder tot de wereld van wetenschap en techniek gerekend. Dat geldt ook voor de hersenonderzoeker en dolfijnen-specialist John C. Lilly, met wie Constance bevriend raakte nadat hij was opgetreden als adviseur bij de opnamen voor *Flipper*.

Over beide mannen en hun bezigheden komen we veel te weten, in het bijzonder over hun pogingen om de menselijke kennis en ervaring uit te breiden,

via een welhaast mystiek contact met de dieren en zo met het geheel van de natuur, en via LSD-trips. Nooit geweten dat Flipper en LSD zo dicht bij elkaar hebben gelegen. Hier nu blijkt ook voor Constance, die als zorgzame moeder van drie zonen weer wat naar de achtergrond was gesukkeld, een rol te zijn weggelegd, en wel als ervaren begeleidster van Lilly, wanneer ook hij zich voor zijn steeds fantastischer wordende onderzoeken aan de LSD waagt.

Van Pavese's aanbeden geliefde in Italië tot 'psychedelische gids' in Californië – zo zou je het leven van deze gemankeerde filmster kunnen samenvatten. Mulder overdrijft niet als hij zijn boek ergens typeert als een 'avontuur in lezen': avontuurlijk én verrassend is wat hij te vertellen heeft beslist. Maar zijn pretentie reikt verder.

In een 'Vooraf' noemt Mulder het levensverhaal van Constance Dowling 'het verhaal van de twintigste eeuw'. Dat lijkt overdreven, maar niet als je met Mulder meegaat, die Pavese's zelfmoord laat samenvallen met 'het einde van het mythische levensbesef', gesymboliseerd door de atoombom, waarna de techniek de fakkel mag overnemen. Dus inderdaad, als we kijken naar Constance's latere mannen, dan omspant haar leven deze fundamentele overgang van mythe naar techniek. Mulder heeft een mooi groots verband gevonden om dit leven zin en betekenis te geven. Dat wil zeggen, hij heeft van zijn Constance een mythe gemaakt en demonstreert zo ter plekke dat de mythe ook in het technische tijdperk nog levensvatbaar is, althans in literaire gedaante.

Dat we met dat al over Constance's concrete leven niet zoveel vernemen, is bijzaak en blijkt zelfs een voordeel te zijn, want het levert op de valreep nog een spectaculaire ontknoping op, die ik niet zal verklappen maar die alles wat haarzelf betreft weer op losse schroeven zet.

Het belangrijkste is dan echter al verteld, en wel op zo'n aanstekelijke, fantasievolle en ingenieuze manier, in een stijl die immer opgeruimd blijft (die ene uitschieter tegen de Pavese-gelovigen daargelaten), dat ik het boek in toenemende bewondering en verwondering heb gelezen. *De vrouw voor wie Cesare Pavese zelfmoord pleegde* is niet alleen een van de meest originele en amusante nonfictie-boeken die ik ken, maar - als essay in romanvorm – ook een literaire prestatie van de eerste orde.

(NRC Handelsblad, 17-6-2005)